

مرکز آموزش مجازی دانشگاه پیام

بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ

مقاله نویسی

استاد سلطانی

جلسه اول

ویژگی‌های اصلی مقاله علمی پژوهشی و تاریخچه آن

۱	تاریخچه
۴	ویژگی‌های اصلی مقاله علمی پژوهشی
۴	تعریف مختصری از ویژگی‌های شش‌گانه نشر علمی پژوهشی
۴	ساختار
۵	داشتن یک سیر پژوهشی مشخص
۶	رویکرد تحلیلی
۸	متن علمی پژوهشی باید در یک بافت علمی قرار داشته باشد
۸	صریح بودن متن
۱۰	زبان علمی
۱۱	خلاصه درس اول

در این درس آشنا می شویم با
تاریخچه نگارش های علمی پژوهشی
پیدایش علم رتوریک در یونان باستان
ساختار مقالات علمی پژوهشی
شش ویژگی اصلی مقاله علمی پژوهشی

مقاله نویسی

این دوره فشرده ۴ جلسه است و در هر جلسه اهداف زیر را دنبال میکنیم.

در **جلسه اول** یک آشنایی مختصری با تاریخچه مقالات علمی پژوهشی در غرب و ایران را خواهیم گفت و بعد عمده بحث ما راجع به شش ویژه گی مهم و برجسته هر نوشته است.

جلسه دوم اختصاص خواهد داشت به آشنایی با ساختار پاراگراف که یک واحد ساختمانی مهم و اصلی در هر نوع نوشته ای مخصوصا نوشته علمی و دانشگاهی است.

جلسه سوم هدفش آشنایی با ساختمان مقاله کوتاه است که به انگلیسی آن را اس ای گویند که در واقع یک حلقه وصلی هست بین پاراگراف و مقالات بزرگتر علمی پژوهشی.

جلسه چهارم که جلسه آخر خواهد بود ویژگی های مقاله علمی پژوهشی و علی الخصوص بخش های مختلف آن را ارائه خواهیم داد.

تاریخچه

اما بحث نگارش بطور کلی و نگارش علمی بحثی است که به یونان باستان باز می‌گردد در واقع در یونان باستان ما شروع رتوریک را داریم که به معنی استفاده موثر از زبان برای اقناع مخاطب است و چون در یونان باستان اولین دموکراسی‌های جهان شکل گرفته است، افراد برای دفاع از خود در دادگاه‌ها و در مجامع مختلف نیاز به تقویت فن بیان خود داشته‌اند، برای همین، این علم در آنجا شکل گرفته و شروع شده و بعد به تدریج بسط پیدا کرده و تا قرون وسطی به شکل کلی ادامه داشته و تبدیل شده بوده به شکل یکی از مواد درسی در حوزه‌های علمیه آن موقع.

در قرون وسطی ما تحول خاصی را نداشتیم و اصولا نوشتن و بحث علم خیلی رایج نبوده و اگر هم بوده دانشمندان و علما با نوشتن

نسخ خطی و بصورت دست نوشته علم را منتقل می کردند. اما با اختراع دستگاه چاپ در سال ۱۴۴۰ یک تحول عظیمی شروع شد که منجر شد به دوره رنسانس در دوره رنسانس یک گرایشی به کشف نسخ خطی قدیمی و چاپ و بازنویسی آن‌ها پیدا شد که در این دوره یک مقدار ارتباطات علمی بیشتر شد مطالعه و نوشتن اوج گرفت اما قالب اصلی در اینجا هنوز مکاتبات شخصی بین دانشمندان بوده و هنوز مقاله علمی پژوهشی شکل نگرفته است.

اما اولین گام برای شکل‌گیری مفهوم مقاله علمی پژوهشی در سال ۱۶۶۰ در انجمن سلطنتی لندن برای پیشبرد علوم طبیعی بود در این انجمن دانشمندان مختلف‌گرد هم می‌آمدند و پیرامون مباحث علمی با یکدیگر بحث می‌کردند و مقاله‌های دیگر را داوری می‌کردند و بعد مقاله‌های داوری شده را در مجله‌ای به نام تعاملات فلسفی که البته فلسفی در آن موقع به معنی علمی بوده چاپ کردند بنابراین اولین مقاله علمی پژوهشی به این معنی که مقاله‌ای توسط کسی نوشته بشود و توسط افراد دیگری این مقاله داوری شود و بعد اصلاحاتی به نویسنده مقاله اعلام شود و بعد به چاپ برسد در مارس ۱۶۶۵ بوده است. بعد از این دیگر نگارش علمی اوج گرفت و با شروع دوره مدرن و به تدریج این یکی از حوزه‌هایی بود که مخصوصاً در غرب در آموزش و پرورش جدی گرفته شد و امروزه شاخه بسیار گسترده و مهمی در دانشگاه‌های غرب است.

اما در ایران تا قبل از شکل‌گیری دانشگاه‌ها که حوزه‌های علمیه بوده‌اند، ادبیات حوزه‌ها عمدتاً ادبیات شفاهی و گفتاری بوده، زیرا در راستای تبلیغ بوده است از این رو فن خطابه و سخنوری به شکل گفتاریش خیلی مد نظر واقع شده اما به شکل نوشتار اینکه ما در هنگام نوشتن باید چه قواعدی را برای تاثیرگذاری بر مخاطب رعایت بکنیم خیلی جدی گرفته نشده است حتی می‌دانید که علائم ویرایشی مانند نقطه، ویرگول و... رایج نبوده و در دوره مشروطه

از غرب وارد دانشگاه‌های ایران شده است.

حتی بعد از انقلاب هم خیلی گام جدی در راستای آموزش نگارش علمی برداشته نشده و فقط در چند سال اخیر بوده که آموزش و پرورش، آموزش نگارش را از دوره ابتدایی و راهنمایی شروع کرده است و اکنون می‌دانیم که در دوره ابتدایی الان بچه‌ها کتابی تحت عنوان فارسی بنویسیم دارند و پایه‌های مهارت‌های نگارشی در آنجا گذاشته می‌شود.

هرچند به گفته دکتر ضیاء موحد در کتاب مقاله‌نویسی ایشان، قالب مقاله از غرب در دوره مشروطه وارد ایران شده و مقاله‌نویسان بزرگی مثل فروغی عباس اقبال، مجتبی مینویی، جلال همایی، زرین کوب، و... داشتیم اما به لحاظ کیفیت متأسفانه پا به پای غرب ما پیش نرفتیم.

بعد از انقلاب اولین با در دهه هفتاد بوده که تقسیم‌بندی انواع مجلات علمی به علمی ترویجی و علمی پژوهشی به تدریج شکل گرفته و در دهه هشتاد پایگاه استنادی علوم جهان اسلام در شیراز پایه‌گذاری شد. تحت عنوان اختصاری ISC که در مقابل ISI است که مقالات علمی جهانی را فهرست می‌کند.

ویژگی‌های اصلی مقاله علمی پژوهشی

این نوع نوشته باید شش ویژگی شاخص داشته باشد

– اولین ویژگی آن ساختار است.

– ویژگی دوم آن سیر پژوهشی مشخص داشتن است.

– سومین ویژگی هر مقاله علمی پژوهشی این است که باید رویکرد

تحلیلی داشته باشد.

– ویژگی چهارم اینکه باید از منابع مختلف در نوشته‌مان استفاده

کنیم و نوشته ما از طریق ارجاع به این منابع در یک بافت

علمی قرار بگیرد.

– ویژگی پنجم صراحت .

– و ویژگی آخر، دارای زبان علمی بودن است.

البته در این جلسات کوتاه فرصت پرداختن به همه این ویژگی‌ها

نیست و در اینجا فقط معرفی مختصری از این ویژگی‌های ششگانه

خواهیم داشت.

در جلسات بعدی فقط روی ساختار نوشته‌های علمی و دانشگاهی

متمرکز خواهیم شد.

تعریف مختصری از ویژگی‌های شش‌گانه نثر علمی پژوهشی

۱- ساختار

تقسیم نوشتار به بخش‌های مختلف. این تقسیم بندی امر جا

افتاده ای است معمولاً پنج فصل تعیین میکنند البته در دانشگاه

های مختلف متفاوت است. مقدمه، پیشینه که بعد از مقدمه قرار

می‌گیرد، روش مقاله، بخش اصلی مقاله، نتیجه گیری.

اگر به همین شکل این تقسیم بندی ها را ادامه دهیم در نهایت به

کوچکترین واحد ساختاری متن یعنی پاراگراف می‌رسیم. البته غیر

از جمله که بحث آن جداست.

در هر پاراگراف شما باید اطمینان حاصل کنید که هر پاراگرافی که

می‌نویسید فقط به یک فکر مرکزی و اصلی می‌پردازد همین نکته ساده و کوچک را متأسفانه بسیاری از پژوهشگران رعایت نمی‌کنند و در داخل یک پاراگراف میخواهند به چندین ایده بپردازند که امکان آن وجود ندارد. و اینکه فکر مرکزی پاراگراف را باید حتماً در جمله موضوع در ابتدای پاراگراف قرار دهید.

و بعد از این جمله که در ابتدا گفتید در قالب جملات پشتیبان، پشتیبانی کنید

البته بعداً درباره جملات پشتیبان توضیح خواهیم داد که تقسیم می‌شوند به جملات پشتیبان اصلی و فرعی که هر کدام کارکرد ویژه‌ای دارد.

بنابر این وقتی می‌گوییم یک متن علمی یا مقاله علمی پژوهشی باید ساختار داشته باشد یعنی اینکه ما پاراگراف داشته باشیم و پاراگراف ما به یک نکته بپردازد و این یک نکته در جمله موضوع بیان شود بعد با جملات پشتیبان، پشتیبانی شود و یک نتیجه‌گیری داشته باشد و این نکات ریزی که هر کدام در قالب یک پاراگراف گفته می‌شوند در مجموع در قالب چند پاراگراف به نکات بزرگتر و در مجموع به بخش‌های اصلی مقاله مرتبط می‌شوند مثلاً در بخش مقدمه خودش چهار یا پنج پاراگراف ممکن است باشد که هر پاراگراف یک وظیفه خاص خودش را دارد به این ترتیب ساختار یک مقاله عملی پژوهشی حفظ می‌شود

۲- داشتن یک سیر پژوهشی مشخص

یعنی از یک منطق پژوهشی باید پیروی کند هر نوع تحقیقی باید با یک موضوع و مسأله‌ای که پیرامون آن موضوع وجود دارد شروع شود بنابراین ما با یک سوال مواجه هستیم این سوال را میشود به شکل صریح و یا به شکل ضمنی مطرح کرد میشود یک سوال مستقیم باشد مثلاً پرسیم آیا جهانی‌سازی استعمار جدید

است؟ یا اینکه این را بصورت غیر مستقیم مطرح کنیم و بگوییم که مثلا جهانی سازی نوعی استعمار جدید است. به شکل یک جمله خبری است ولی در واقع ما داریم یک مساله ای را و یک مشکلی را مطرح می کنیم.

بعد از بیان مساله ما باید سعی کنیم که یک فرضیه داشته باشیم. البته داشتن یا نداشتن فرضیه بسته به روش آن تحقیق ممکن است متفاوت باشد معمولا در روشهای تحقیق کیفی وجود فرضیه الزامی نیست. بعد از آن باید ببینیم چگونه میخواهیم به سوال مطرح شده پاسخ بدهیم قطعا باید یک روشی داشته باشیم و این روش باید در چارچوب یک نظریه کلی قرار بگیرد و با استفاده از این روش داده های خودمان را تحلیل کنیم و بعد به نتیجه گیری می رسیم بنابراین این وقتی میگوییم یک سیر پژوهشی مشخص داشته باشد یعنی از یک سوال شروع بشود و در قالب یک چارچوب نظری و روش مشخص داده ها را تحلیل کنیم و به یک نتیجه خاصی برسیم.

متن ما باید یک پیوستگی علمی به این شکل داشته باشد و هر قسمت از مقاله عملی پژوهشی ما باید یک ارتباطی با این نظم منطقی که گفته شد داشته باشد.

۳- رویکرد تحلیلی

اکثر کسانی که تازه شروع به نگارش مقاله می کردند متاسفانه مشکلی که دارند این است که توصیفی صرف می نویسند مثلا یکی از بخش های مقاله علمی پژوهشی که داشتن رویکرد تحلیلی در آن خیلی مهم است بحث پیشینه مطالعات است. ما پیشینه مطالعات را چگونه باید بنویسیم؟ آیا فقط باید بیاییم گزارش کنیم بگوییم چه کسی چه کاری کرده و فقط یک توصیف صرف ارائه بدهیم یا اینکه باید یک رویکرد تحلیلی داشته باشیم به این معنی که بیاییم مزایا، معایب، نواقص و... را که شده را بگوییم و این کارها را با هم مقایسه و

طبقه بندی کنیم؟ بنابراین داشتن یک رویکرد تحلیلی چیزی است که به همین راحتی به دست نمی آید و نیاز به کسب مهارت دارد. اما چیزی است که آموزش پذیر است و به راحتی میشود با رعایت کردن برخی از نکات به تدریج با تمرین به مهارت تحلیلی نوشتن دست یافت.

برای اینکه بتوانید تحلیلی بنویسید:

اگر یک مساله ای چند جنبه دارد فقط یک جنبه آن را ذکر نکنید و به ذکر همه جوانب آن پردازید و عبور نکنید. چون باعث کم شدن تحلیلی بودن نوشته شما میشود

موضع گیری کنید باید مخاطب شما بداند که نظر شخصی خود شما راجع به این مساله ای که دارید بیان میکنید چیست؟ فقط به بیان نظرات اکتفا نکنید.

از مدعای خود با شواهد موثق و قابل قبول پشتیبانی کنید ادعای صرف کافی نیست باید از ادعای خودتان پشتیبانی کنید ادعای دیگران را به دقت بررسی کنید و در صورت نیاز شواهدی که استفاده کرده اند را زیر سوال ببرید این هم به جای خود نکته ایست که احتیاج به تمرین دارد یعنی ما ادعای دیگران را بصورت کلی نمی توانیم رد کنیم و بگوییم درست نیست باید ببینیم طرف برای اثبات ادعای خودش چه دلیلی را ارائه کرده است بعد آن دلیل را رد کنیم تا ادعای او رد شود بنابراین رد کردن کلی خیلی فایده ای ندارد و در پایان نتیجه گیری کنید اگر بتوانید این هفت راهکار را رعایت کنید نوشته شما خیلی تحلیلی تر خواهد شد.

و همچنین در پایان بعد از نتیجه گیری میتوانید پیشنهاد دهید و یا توصیه کنید این کاری است که در پایان مقالات علمی پژوهشی و پایان نامه ها معمولا میکنند برای اینکه شما کسی هستید که در این حوزه بصورت خاص فکر کردید اندیشیدید و تحقیق کرده اید و می توانید پیشنهادهای دیگری برای ادامه تحقیق ارائه دهید

برای اینکه رویکرد تحلیلی داشته باشید در یک کلام باید بتوانید بعنوان یک نویسنده یک حضور قوی در متن خودتان داشته باشید متن شما نباید متن کپی برداری شده از دیگران باشد تکه های مختلفی از نوشته های دیگران باشد بلکه خودتان باید آن نخ تسبیح را در نوشته خودتان ایجاد کنید به شکل هایی که قبلا گفته شد.

۴- متن علمی پژوهشی باید در یک بافت علمی قرار داشته باشد

شما باید نسبت بحثی را که خودتان دارید ارائه میکنید با بحثی را که دیگران ارائه داده اند مشخص کنید برای این کار باید از ز پشینه مطالعات را که در واقع هدفش همین هست استفاده کنید.

نکته ای که باید در هنگام استفاده از منابع دیگران در کار خودتان رعایت کنید این است که صدای شما در متن باید شنیده شود. من اینجا دو مثال میزنم از دو پاراگراف که در یک پاراگراف صدای مولف کمتر شنیده میشود و این را با رنگ قرمز نشان داده ام و در پاراگراف دوم صدای مولف بیشتر شنیده میشود شما میتوانید این مثال را در اینجا بعدا بخوانید.

۵- صریح بودن متن

متن علمی صریح است به این معنی که نویسنده یک اثر علمی پژوهشی باید اطمینان حاصل کند که معنای آنچه که مینویسد کاملا روشن و عاری از ابهام است برای دست یابی به این هدف باید پرسش های مخاطبان را پیش بینی کنید و سعی کنید که به آن پرسش ها در کار خودتان بپردازید. یعنی خودتان را جای مخاطب قرار دهید پرسشهای احتمالی آنها را حدس بزنید و آنها را در کارتان جواب دهید برای اینکه متن شما صراحت علمی داشته باشد به این سوالات باید در نوشته خودتان پاسخ دهید مثلا اگر نکته ای را ذکر کردید مخاطب شما از خودش می پرسد منظور نویسنده از ذکر

این نکته در این متن چیست؟ باید بداند که اگر به منبعی ارجاع دادید اگر یک نکته خاصی را بیان کردید ارتباط این نکته با بقیه پایان نامه شما چیست؟ این باید مشخص باشد. هدف از این نوشته چیست؟ هدف مقاله علمی پژوهشی را حتما باید در ابتدای مقاله ذکر کنید اگر هدف مقاله شما بیان نشده باشد در واقع صراحت علمی شما کم خواهد شد. چگونه دو نکته فرضی یا دو پاراگراف یا دو بخش مقاله با هم مرتبط می شوند ارتباطات بخش های ساختاری مختلف مقاله را باید در نوشته خودتان مشخص کنید و اینکه شاهد این مدعا یا این نکته ای که گفتید چیست و کدام است مخصوصا در بخشی که مربوط به خودتان است و ادعاها و بحثهای خودتان را دارید ارائه می دهید همه ادعاهای شما باید با شواهدی که بدست آوردید در تحقیق پشتیبانی بشود و باید خودتان موضعگیری کنید و تحلیلی بنویسید در واقع یکی از سوالاتی که مخاطبین شما می پرسند این است که خود نویسنده در باره این مساله چه دیدگاهی دارد؟ اگر دیدگاه خودتان را راجع به نوشته خودتان راجع به نوشته و مساله ای که دارید توضیح می دهید بیان کردید نوشته شما صراحت دارد اگر نکردید از این صراحت دور شده اید.

چند راهکار ، برای اینکه صراحت داشته باشید

تعریف مفاهیم کلیدی

اگر در ادبیات رشته شما تعاریف متعددی برای مفهوم مورد نظر شما وجود دارد توضیح دهید کدام تعریف مورد قبول شماست و شما چه برداشتی از آن دارید و توضیح دهید قصد دستیابی به چه نتیجه ای را در پژوهش خودتان دارید .

مطمئن شوید بین اندیشه ها و نکات مختلفی که ذکر کردید رابطه مشخصی در بخشهای مختلف مقاله شما وجود دارد.

اطمینان حاصل کنید که همه مدعاهای شما با شواهد مناسب پشتیبانی شده اند.

نسبت به مباحث مطرح شده موضع گیری کنید و مطمئن شوید که دیدگاه های شما برای خواننده مشخص است. این پنج ویژگی را اگر رعایت کنید آن وقت میتوانید بگویید که نوشته شما صراحت دارد.

۶- زبان علمی

وقتی میگوییم به زبان علمی باید بنویسید یعنی چه؟ این بحثی است که بعلا پیچیدگی خیلی فرصت بسط دادن آن وجود ندارد اما بصورت مختصر به سه ویژگی زبان علمی اشاره میکنیم:

(۱) **عینیت:** بصورت عینی بنویسید

(۲) **احتیاط:** باید بصورت احتیاط آمیز بنویسید

(۳) **باید از ساختارهای دستوری رسمی و از کلمات رسمی استفاده کنید تا نوشته شما به زبان علمی نزدیک تر شود.**

مقاله نویسی

بحث نگارش بطور کلی ، بحثی است که به یونان باستان باز می گردد. در یونان باستان ما شروع رتوریک را داریم که به معنی استفاده موثر از زبان، برای اقناع مخاطب است.

اولین مقاله علمی پژوهشی به این معنی که مقاله ای توسط کسی نوشته بشود و توسط افراد دیگری این مقاله داوری شود و به چاپ برسد در سال ۱۶۶۵ بوده است.

مقاله باید شش ویژگی شاخص داشته باشد . اولین ویژگی آن ساختار، دوم داشتن سیر پژوهشی مشخص . سوم ، هر مقاله علمی پژوهشی باید رویکرد تحلیلی داشته باشد. ویژگی چهارم اینکه باید از منابع مختلف در نوشته مان استفاده کنیم و نوشته ما از طریق ارجاع به این منابع در بافت علمی قرار بگیرد. پنجم صراحت و در آخر نیز دارای زبان علمی بودن است.

تقسیم نوشتار به پنج فصل ، البته این تقسیم بندی در دانشگاه های مختلف متفاوت است. مقدمه، پیشینه که بعد از مقدمه قرار می گیرد، روش مقاله، بخش اصلی مقاله و نتیجه گیری.

در نهایت به کوچکترین واحد ساختاری متن یعنی پاراگراف می رسیم. در هر پاراگراف شما باید اطمینان حاصل کنید که فقط به یک فکر مرکزی و اصلی می پردازد.

فکر مرکزی پاراگراف را باید حتما در جمله موضوع در ابتدای پاراگراف قرار دهید و بعد از آن در قالب جملات پشتیبان، پشتیبانی کنید. جملات پشتیبان تقسیم می شوند به جملات پشتیبان اصلی و فرعی که هر کدام کارکرد ویژه ای دارد.

ما پیشینه مطالعات را چگونه باید بنویسیم؟ آیا فقط باید بیایم گزارش کنیم بگوییم چه کسی چه کاری کرده و فقط یک توصیف صرف ارائه بدهیم یا اینکه باید یک رویکرد تحلیلی داشته باشیم!؟

ویژگی دیگر متن علمی پژوهشی این است که هر متن علمی پژوهشی باید در یک بافت علمی قرار داشته باشد. شما باید نسبت بحثی را که خودتان دارید ارائه میکنید با بحثی را که دیگران ارائه داده اند مشخص کنید.

آخرین ویژگی یک متن علمی پژوهشی زبان علمی است. مختصر به سه ویژگی زبان علمی اشاره میکنیم:

(۱) عینیت

(۲) احتیاط

(۳) باید از ساختارهای دستوری رسمی و از کلمات رسمی استفاده کنید تا نوشته شما به زبان علمی نزدیک تر شود.

